

Civilrätt ur ett normkritiskt perspektiv

En granskning av ett urval från
utbildningsmaterialet
på juristprogrammet

En rapport i Litteraturgranskningen

LITTERATUR
GRANSKNINGEN

Uppsala studentkår

Civilrätt ur ett normkritiskt perspektiv
en granskning av ett urval från utbildningsmaterialet
på juristprogrammet

Publiceringsdatum: 2015-09-07
Diarienummer: 9:15/16

Rapporten är utgiven som en del av Uppsala studentkårs projekt
Litteraturgranskningen

Granskningen är genomförd och rapporten skriven av Johanna Ekström,
Carolina Englund, Clara Renman och Matilda Rosenkvist.

Projektledare: Paul Bengtsson. Layout: Marjo Palokangas. Korrektur:
Paul Bengtsson och Martin Holmer.

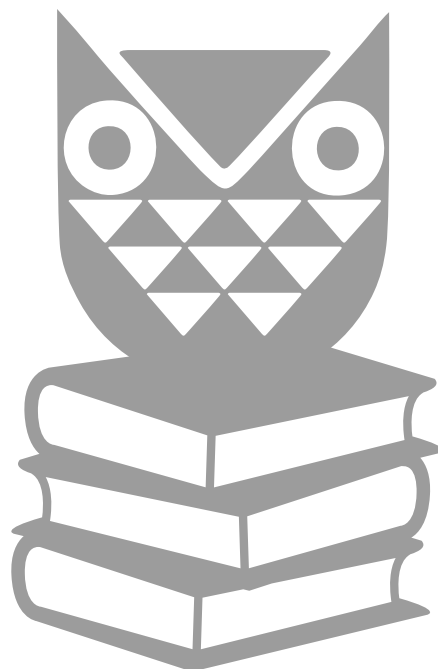
Litteraturgranskningen

Den här rapporten är en del av Litteraturgranskningen, ett projekt som syftar till att utifrån normkritiska frågeställningar granska kurslitteratur som används på Uppsala universitet. Projektet tar tillvara på det engagemang som finns bland Uppsalas studenter genom att ge verktyg och stöd till de som vill granska sin egen litteratur. Granskningen sker med enhetliga metoder och frågeställningar som ger ett resultat i form av rapporter som är jämförbara över institutionsgränserna. Metoden är flexibelt utformad för att vara anpassningsbar till olika ämnesområden.

Granskningen samordnas av Uppsala studentkårs jämlikhetsansvarig och utförs av arbetsgrupper av studenter. De färdiga granskningarna sammanställs i rapporter som tillgängliggörs på Uppsala studentkårs hemsida och i tryckt form. Rapporterna kan sedan fungera som underlag för en normkritisk diskussion av undervisningen och urval av kurslitteratur. Granskningen är ett kontinuerligt projekt och den långsiktiga ambitionen är att all litteratur på Uppsala universitet ska granskas.

För mer information och för att ta del av frågeställningar och metodmaterial, gå in på:

uppsalastudentkar.se/litteraturgranskningen

Tack

Litteraturgranskningen är helt beroende av ideellt studentengagemang för genomförande av granskningsarbetet och sammanställande av resultatet. För arbetet med denna rapport vill Uppsala studentkår därför rikta ett särskilt tack till följande studenter vid Juridiska fakulteten:

Johanna Ekström
Carolina Englund
Clara Renman
Matilda Rosenkvist

Ett stort tack riktas även till föreningen Feministiska juriststudenter i Uppsala för deras ovärderliga hjälp med att finna och mobilisera engagemang, och till Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet för att ha stöttat projektet och granskarna i deras arbete.

Innehåll

1. Inledning	6
1.1 Bakgrund	
1.2 Frågeställningar och metod	
1.3 Granskat material	
1.4 Generella resultat	
2. Fordran och skuld	6
2.1 Författarnas könsidentitet	
2.2 Vilken könsidentitet har personer som det hänvisas till i boken?	
2.3 Hur beskrivs män och kvinnor, manligt/kvinnligt?	
2.4 P Hur beskrivs hetero-, homo- och bisexualitet?	
2.5 Hur beskrivs olika former av funktionalitet?	
2.6 Hur beskrivs olika länder och kulturer?	
2.7 Vad är syftet med boken i undervisningen? Vilka uppgifter ligger boken till grund för?	
2.8 Är institutionen medveten om och problematiserande kring bokens innehåll? Är författarna medvetna och problematiserande kring bokens innehåll?	
3. Anställningsförhållandet: inledning till den individuella arbetsrätten	8
3.1 Författarnas könsidentitet	
3.2 Vilken könsidentitet har personer som det hänvisas till i boken?	
3.3 Hur beskrivs män och kvinnor, manligt/kvinnligt?	
3.4 P Hur beskrivs hetero-, homo- och bisexualitet?	
3.5 Hur beskrivs olika former av funktionalitet?	
3.6 Hur beskrivs olika länder och kulturer?	
3.7 Vad är syftet med boken i undervisningen? Vilka uppgifter ligger boken till grund för?	
3.8 Är institutionen medveten om och problematiserande kring bokens innehåll? Är författarna medvetna och problematiserande kring bokens innehåll?	
4. Seminarieuppgifter terminskurs 2 och juridiskt grundår	10
4.1 Inledning	
4.2 Författarnas könsidentitet	
4.3 Vilken könsidentitet har personer som det hänvisas till i materialet?	
4.4 Vad är syftet med materialet i undervisningen?	
4.5 Är institutionen medveten och problematiserande kring materialet?	
4.6 Skadeståndsrätt	
4.7 Avtalsrätt	
4.8 Kontraktsrätt	
4.9 Fordringsrätt	
4.10 Arbetsrätt	
4.11 Sammanfattning	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Juristprogrammets andra termin har många äldre böcker som obligatorisk kurslitteratur och vi som läser denna termin har fått intrycket av att det saknas bland annat ett genusperspektiv. Denna avsaknad blir extra tydlig i och med att vi läser civilrätt med ständiga beskrivningar av mänskliga relationer. Vi hoppas att granskningen kan vara ett underlag till en normkritisk diskussion på institutionen.

1.2 Frågeställningar och metod

Granskningen har utgått ifrån Uppsala studentkårs tio frågeställningar. Vissa av de kvalitativa frågeställningarna har varit mindre relevanta än andra eftersom till exempel funktionalitet behandlas mycket lite i den granskade litteraturen.

1.3 Granskat material

De granskade böckerna används på terminskurs 2, Civilrätt, Juristprogrammet (skadeståndsrätt, avtalsrätt, kontraktsrätt, fordringsrätt och arbetsrätt) Uppsala universitet. Vi har haft många böcker som obligatorisk kurslitteratur under denna termin och valde att inte granska alla. Vi har istället valt ut två böcker från olika områden för att kunna granska dem mer noggrant. Vi granskade även seminarieuppgifterna eftersom de utgör en viktig del av undervisningen och är skrivna av juridiska fakulteten som därför lätt borde kunna revidera dem. Den litteratur och det material vi har granskat är: Källström Kent, Malmberg Jonas. *Anställningsförhållandet: inledning till den individuella arbetsrätten*. Iustus, 2013

Mellqvist Mikael, Persson Ingemar. *Fordran och skuld*. Iustus, 2011

Seminarieuppgifter terminskurs 2 och juridiskt grundår, Juridiska fakulteten, gäller från och med våren 2015

1.4 Generella resultat

Resultaten varierar inom det granskade materialet. Generellt har författarna en binär syn på kön (uppfattningen att de enda könen/könsidentiteterna är man och kvinna) och det pronomen som framförallt används är "han". Nästan enbart västerländska länder används när författarna exemplifierar. Ett återkommande problem är signifikanta tystnader, det vill säga att flera diskrimineringsgrunder, såsom funktionalitet och könsidentitet eller -uttryck, inte förekommer över huvud taget i böckerna. Detta behöver inte alltid vara ett problem då det ofta skulle vara opåkallat att till exempel nämna en exempelpersons funktionalitet, men det kan i vissa kontexter utgöra ett problematiskt osynliggörande. När de olika diskrimineringsgrunderna väl behandlas uppkommer istället ett annat problem - författarna problematiserar sällan diskrimineringsgrunderna där så kunde göras.

2. Fordran och skuld

2.1 Författarnas könsidentitet

Ingemar Persson och Mikael Mellqvist är författare till boken. De har manligt kodade namn. Utöver det har vi ingen information.

2.2 Vilken könsidentitet har personer som det hänvisas till i boken?

De pronomen som används i boken är "han" eller "hon" och "henne" eller "honom." Pronomen skrivs genomgående i bokstavsordning så som de skrevs här. Exempel på detta finns på sidan 47: "...vad som primärt ålegat henne eller honom. Han eller hon kan då...". I många av de fiktiva exempel som presenteras i boken framgår det inte vilken könsidentitet exempelpersonerna har. De

benämns ofta enbart med en bokstav, såsom G (gäldenär) och B (borgenär). Ett undantag från det är ett fiktivt exempel på sidan 138 som handlar om en gäldenär och dennas partner. "G:s hustru X är inte så insatt i G:s affärer, men vet att hans affärsverksamhet varit omfattande." Här blir G en man och partnern en kvinna.

Ibland skriver författarna enbart "han". Exempel på detta finns på sidan 23: "En omyndig kan som huvudregel inte själv avtala. Han måste företrädas av någon som kan rättshandla på hans eller hennes vägnar." och på sidan 54: "Han eller hon slipper också besväret med att vända sig mot flera för att få ut vad han är berättigad till." Det är alltså i meningar där "han eller hon" annars hade behövt användas två gånger, vilket författarna kanske undviker för att meningarna inte ska bli onödigt komplicerade. Att då välja bort "hon" och inte "han" antyder att författarna ser det manliga pronomenet som mer neutralt och naturligt, medan det kvinnliga avviker. "Han" kan användas för att beskriva alla personer, medan "hon" endast kan användas för att beskriva kvinnor.

Adjektiven i boken är ofta maskulina. Exempel på detta finns på sidan 26: "... även om den passive i det konkreta fallet kan bevisa att avtal inte slöts vid tidpunkten i fråga." och på sidan 65: "De problem som kan uppkomma vid cession hänger samman med att det förutom den rätte mottagaren..." Även detta tyder på att det manliga är normen i boken.

I boken källhänvisas till mer än 150 böcker, men bara tre av författarna till dessa böcker har kvinnligt kodade namn. Övriga författare har manligt kodade namn.

2.3 Hur beskrivs män och kvinnor, manligt/kvinnligt?

Boken innehåller inga direkta beskrivningar av män eller kvinnor, manligt eller kvinnligt. De exempel som presenteras har oftast personer med okänd könsidentitet. I de fall någon benämns som antingen "han" eller "hon" handlar det enbart om pengar och inget fokus ligger på hur personerna är eller beter sig utöver just i betalningssituationen. Han/hon är dock de enda pronomen som används, vilket ger uttryck för en binär könsuppfattning.

2.4 Hur beskrivs hetero-, homo- och bisexualitet?

Ingenstans i boken nämns något om sexualitet. Detta kan tyckas rimligt eftersom bokens fokus ligger på att klargöra frågetecken kring avtal och penningfordringar. Mänskliga relationer, förutom vad gäller fordringar och skulder, är inte av intresse i boken.

2.5 Hur beskrivs olika former av funktionalitet?

Inte heller funktionalitet nämns i boken.

2.6 Hur beskrivs olika länder och kulturer?

Inga specifika länder eller kulturer tas upp i boken. Det enda "land" som nämns är Staten X (sidan 83). Författarna förtydligar i not 176 att de medvetet valt denna neutrala formulering, och att de tidigare använt sig av Övre Volta, som inte längre är en stat.

Exemplen i boken behandlar genomgående olika typer av köp och det rör sig ofta om mycket stora summor. Alla socioekonomiska grupper har givetvis inte möjlighet att göra den typ av köp och det är inte representativt för samhället i stort att nästan uteslutande ta upp köp av exempelvis hus och båtar. Samtidigt handlar fordringsrätt i realiteten oftast om den typen av större transaktioner, vilket gör att det ändå blir naturligt att behandla just detta i boken.

2.7 Vad är syftet med boken i undervisningen? Vilka uppgifter ligger boken till grund för?

Bokens syfte är att öka studenternas förståelse för fordringsrätt. Den ligger till grund för seminarieuppgifter, PM, tentamen och hemtentamen.

2.8 Är institutionen medveten om och problematiserande kring bokens innehåll? Är författarna medvetna och problematiserande kring bokens innehåll?

Vi har inte fått någon särskild presentation av boken. Den är obligatorisk litteratur med inriktning på fordringsrätt.

3. Anställningsförhållandet: inledning till den individuella arbetsrätten

3.1 Författarnas könsidentitet

Författarna till boken heter Kent Källström och Jonas Malmberg. De har manligt kodade namn. Utöver det har vi ingen information.

3.2 Vilken könsidentitet har personer som det hänvisas till i boken?

Vilka pronomen som används varierar mellan olika kapitel, men i tio kapitel av tretton används "han." På sidan 95 skriver författarna att "Det är tillåtet att väga in andra än traditionella meriter, t.ex. att en sökande utfört förvärvsarbete samtidigt som han eller hon uppfostrat barn." I resten av kapitlet används genomgående "han" som pronomen, det blir därför könsstereotyp att endast använda "hon" när det handlar om barnuppfostran.

I ett kapitel används både "han" och "hon", exempel på sidan 41: "Enligt denna har bemanningsanställda, under den tid deras uppdrag i kundföretaget varar, rätt till minst de grundläggande arbets- och anställningsvillkor som skulle gällt om han eller hon hade anställts direkt av kundföretaget för att utföra samma arbete (6§)". I två kapitel används inga pronomen och inga könade personer nämns.

3.3 Hur beskrivs män och kvinnor, manligt/kvinnligt?

Beskrivning av kön är främst aktuellt i bokens kapitel om diskriminering. Där delas "kön" och "könsöverskridande identitet eller uttryck" upp i två separata avsnitt, eftersom det är så indelningen görs i diskrimineringslagen. Författarna fastslår att lagstiftningen bara erkänner kvinna och man som juridiska kön. Att bara två kön erkänns i lagen diskuteras inte i boken. Det förtydligas dock att även den som avser att korrigera eller har korrigerat sin könstillhörighet omfattas av detta juridiska kön.

Boken använder genomgående "könsöverskridande identitet eller uttryck." Detta är begreppen som används i lagen, men ses ofta som problematiska då alla personer, inte bara transpersoner, har könsidentitet och uttryck.¹

Det finns få tydliga exempel på hur män och kvinnor eller manligt/kvinnligt beskrivs. I exemplet ovan (se 3.2) används "hon" som pronomen endast en gång, och då för att beskriva att någon kombinerar förvärvsarbete med barnuppfostran. Arbete med barn och familj beskrivs därmed indirekt som typiskt kvinnliga sysslor.

På sidorna 225-226 beskrivs hur kvinnor deltidsarbetar i högre utsträckning än män. Författarna tar upp både hur deltidsarbete är en väg in på arbetsmarknaden för kvinnor inom EU och hur många svenska kvinnor deltidsarbetar ofrivilligt.

När vård av barn beskrivs används oftast det könsneutrala begreppet föräldraledighet. Ibland används ordet mammaledighet, men inte som ett led i en könsstereotyp beskrivning av vem som tar hand om barn utan helt enkelt för att det är namnet på en specifik typ av föräldraledighet.²

På sidan 85 anges att "[k]ön kan bestämmas objektivt eftersom det anges i folkbokföringen", medan

¹ Diskrimineringsombudsmannen använder vanligtvis könsidentitet och -uttryck för att undvika att befästa uppfattningen att vissa personer är avvikande i ett samhälle med starka normer kring kön. (<http://www.do.se/om-diskriminering/skyddade-diskrimineringsgrunder/>, hämtad 2015-09-03)

² Mammaledighet definieras i föräldraledighetslagen (1995:584) 3 § 1 p: "Hel ledighet för en kvinnlig arbetstagare i samband med hennes barns födelse och för amning".

det i stycket efter om könsöverskridande identitet står att alla inte identifierar sig med sitt folkbokförda kön. Det är inkonsekvent skrivet och kan ge intryck av att könsöverskridande identitet inte helt respekteras, eftersom det konstaterats att kön fastslås objektivt i folkbokföringen. På sidan 85 uppges vidare att "[d]iskrimineringsgrunden könsöverskridande identitet är enligt lagmotiven en egenskap av helt subjektiv karaktär eftersom det är fråga om hur individen uppfattar sin könstillhörighet eller om han saknar förmåga att identifiera sig med något kön." Att de beskriver könsöverskridande identitet som att någon "saknar förmåga" är nedvärderande och befäster normen om två kön. Problemet med att bara använda "han" som pronomen accentueras också i den meningen då det är uppenbart att personen som åsyftas inte nödvändigtvis identifierar sig som man.

"Könsöverskridande identitet" beskrivs alltså genomgående som något subjektivt i förhållande till det underförstått objektiva "kön". Beskrivningarna är dock helt och hållet hämtade från förarbetena till diskrimineringslagen och kan därför inte läggas författarna till last. De skulle dock även här kunna problematisera denna beskrivning och inte enbart okommenterat återge den.

På sidan 86 konstaterar författarna bevisvårigheter vid ett påstått missgynnande på grund av könsöverskridande identitet. Diskriminering i diskrimineringslagens mening fastslås bland annat baserat på en verklig eller hypotetisk jämförelseperson som inte har egenskapen som diskrimineringen riktas mot. Författarna hävdar att "[s]annolikt kommer en del bevisproblem att uppstå eftersom ett missgynnande rimligtvis måste fastställas utifrån ett jämförelsematerial bestående av såväl homo- som heterosexuella kvinnor och män." Författarna tycks inte göra skillnad på könsidentitet och sexuell läggning utan behandlar begreppen utan att göra en distinktion. Formuleringen synes vara ett uttryck för föreställningen att könsidentitet och sexualitet nödvändigtvis hänger ihop eller är samma sak.

3.4 Hur beskrivs hetero-, homo- och bisexualitet?

Även sexualitet behandlas framförallt i kapitlet om diskriminering. På sidan 88 presenteras diskrimineringsgrunden "sexuell läggning", vilket enligt lagen innefattar homo-, bi- och heterosexuell läggning. Författarna lägger då till meningen "Därmed omfattas alla människors sexuella läggning av lagen." Det finns ingen vedertagen definition av en sexuell läggning och ofta anses varje individs rätt att definiera sig själv få företräde över andra definitioner.³ Meningen framstår dessutom som överflödigt då den inte förtydligar något utan endast är exkluderande.

På sidan 84 anger författarna vidare att syftet med att sexuell läggning finns med i diskrimineringslagen är att "stödja individer med avvikande sexuell identitet." Formulering är nedvärderande och förstärker bilden av heterosexualitet som normen.

På sidan 88 skriver författarna: "Däremot omfattar lagens skydd inte andra typer av sexuella beteenden än de som har ett naturligt samband med homo-, bi- och heterosexuell läggning. Ett sado-masochistiskt beteende skyddas exempelvis inte." Formuleringen "naturligt samband" blir i sammanhanget problematisk eftersom det är ett mångtydigt begrepp som kan verka normerande och exkluderande genom att underförstått skapa "onaturliga samband" som en motsats. Då det inte finns en vedertagen definition av en sexuell läggning finns det inte heller en bild av vilka praktiker som kan antas ha ett samband med läggningen. Författarnas syfte med formuleringen var sannolikt att förtydliga att bara tre sexuella läggningar omfattas av diskrimineringslagen.

3.5 Hur beskrivs olika former av funktionalitet?

Funktionalitet nämns mycket lite i boken och exempelpersoners funktionalitet framgår inte. Det behandlas dock i kapitlet om diskriminering, då funktionsnedsättning omfattas av diskrimineringslagen. Författarna använder sig då av definitionen i lagen. På sidan 87 står det att "Med funktionshinder avses varaktiga, fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan

³ Se till exempel <http://www.rfsl.se/?p=410>, hämtad 2015-09-03

förväntas uppstå (1 kap. 5 § DiskL)”. Här kan anmärkas att boken, som är från 2013, använder uttrycket “funktionshinder” vilket var det gällande begreppet i diskrimineringslagen fram tills att det 1 januari 2015 byttes mot “funktionsnedsättning.”

3.6 Hur beskrivs olika länder och kulturer?

Även denna frågeställning är främst aktuell i kapitlet om diskriminering.

Det är anmärkningsvärt att begreppen “etnisk tillhörighet” och “invandrare” ibland verkar användas som synonymer. På sidan 90 kan en läsa “Om en invandrare särbehandlats i samband med en anställning, t.ex. genom att inte kallas till anställningsintervju på samma villkor som infödda svenskar [...]” Denna sammanblandning missar att många människor riskerar att utsättas för diskriminering på grund av sin etnicitet inte är invandrare utan födda i Sverige, samt att vissa invandrare inte upplever diskriminering på grund av sin bakgrund.

Författarna problematiserar dock en del begrepp. På sidan 86 står att “[l]agstiftaren har undvikit begreppet ras trots att det förekommer i bl.a. direktivet mot etnisk diskriminering, eftersom begreppet ras ibland har använts som ett socialt begrepp för att beskriva grupper som är underlägsna.” På sidan 103 framförs angående förbudet mot diskriminering av EU-medborgare att “[d]et bör observeras att nationalitet i första hand syftar på medborgarskap, dvs. inte etnisk tillhörighet.” Det är positivt att författarna belyser olika begrepps betydelser.

Förutom i kapitlet om diskriminering tas andra länder främst upp för att användas som jämförelse mot svensk rätt. De länder som då tas upp tillhör västvärlden, främst Norden. På sidan 34 står det till exempel att “Kategoriseringen är svårförklarlig men påfallande lik i t.ex. Tyskland, Danmark och Sverige”.

Att det är dessa länder som omnämns har sin förklaring i att deras lagstiftning har mycket gemensamt med den svenska och också traditionellt sett har påverkat denna i hög utsträckning, något som inte är fallet med till exempel lagstiftning från länder utanför Nord- och Västeuropa.

Boken delar ofta upp arbetstagare i kategorierna arbetare och tjänstemän, eftersom arbetsuppgifter och kollektivavtal ibland skiljer sig åt. Dessa grupper kan skilja sig åt vad gäller socioekonomisk bakgrund, men författarna berör det endast väldigt kort på sidan 33: “Anställningen är en samarbetsform som kan avse många olika typer av verksamhet och arbetstagarens ställning ekonomiskt och socialt kan vara olika. Termerna blue collar worker och white collar worker brukar användas för att markera såväl skillnad i arbetsuppgifter som social ställning.” I en not på samma sida står att frågan är “politiskt känslig.”

3.7 Vad är syftet med boken i undervisningen? Vilka uppgifter ligger boken till grund för?

Boken syftar till att öka studenternas förståelse för arbetsrätten. Den ligger främst till grund för seminarieuppgifter och tentamen eftersom båda PM och den enda hemtentamen infaller innan de börjar läsa arbetsrätt.

3.8 Är institutionen medveten om och problematiserande kring boken? Är författarna medvetna och problematiserande kring bokens innehåll?

Vår termin har inte fått någon särskild presentation av boken. Den är obligatorisk litteratur med inriktning på arbetsrätt men mer än så har vi inte fått veta varken av institutionen eller författarna.

4. Seminarieuppgifter terminskurs 2 och juridiskt grundår

4.1 Inledning

I detta avsnitt kommer vi först att behandla de kvantitativa frågeställningarna och kontrollfrågorna gemensamt för hela seminariematerialet. Därefter kommer vi redogöra för de kvalitativa frågeställningarna.

ingarna rättsområde för rättsområde för att sedan avsluta med en sammanställning av de kvalitativa frågeställningarna för seminariematerialet som helhet.

4.2 Författarnas könsidentitet

Författarna till de olika seminarieuppgifterna presenteras inte i seminariematerialet. Så vitt vi förstår är det olika författare för de olika rättsområdena.

4.3 Vilken könsidentitet har personer som det hänvisas till i materialet?

Seminarieuppgifterna använder pronomen han eller hon. Det används både manligt och kvinnligt kodade namn. 63 personer har manligt kodade namn och 51 kvinnligt kodade namn.

4.4 Vad är syftet med materialet i undervisningen?

Seminariematerialet innehåller uppgifterna som varje seminarium utgår från. Seminarierna är en central del av utbildningen och är obligatoriska.

4.5 Är institutionen medveten och problematiserande kring materialet?

Institutionen har inte gett någon kommentar till seminariematerialet.

4.6 Skadeståndsrätt

Sammanlagt har i skadeståndsrätten (sju seminarier totalt) nio personer kvinnligt kodade namn och 25 personer manligt kodade namn. Av de fyra par som nämns får vi veta att tre par är olikkönade medan det fjärde bara benämns "makarna." Många av seminarierna handlar om samma familj med traditionella könsroller och stereotypa attribut. Kvinnorna beskrivs bland annat som känsliga (Tiina Tönnies, seminarium 1), chockade (Tiina Tönnies, seminarium 1), konstnärligt intresserade (Ulrika Carlsson och Tiina Tönnies, seminarium 1) och djurvänner (Sara Carlsson, seminarium 1, Ullrika Carlsson, seminarium 3). Männerna beskrivs istället som bland annat fotbollsspelare (Sebastian Carlsson, Roffe Svensson och Börje, seminarium 3), storgodsägare (Herr Maierhof, seminarium 3), maskinskötare (Morgan Burman, seminarium 5), räddningsledare (Bengt Hammarlund, seminarium 5) och aggressiva (Herr Nilsson, seminarium 7). Det finns dock även kvinnor som till exempel är markägare (Petra Piper, seminarium 5) eller jobbar med maskiner (Maria Andersson, seminarium 5). Trots det stämmer beskrivningarna generellt sett väl överens med stereotypa manliga och kvinnliga egenskaper, yrken och intressen.

Samtliga namn i skadeståndsrättens seminarieuppgifter är svenskklingande, utom möjligtvis Maierhof som är ett tyskt/österrikiskt namn.

Ett exempel som stod ut var änkan i seminarium 5 som är namnlös medan hennes man som avlidit när scenariot utspelar sig benämns Erlandsson. Det finns tio andra, mindre framträdande personer med både för- och efternamn i samma seminarieuppgift vilket innebär en stor kontrast mot änkans namnlöshet. Hon introduceras i seminariet som "hans handikappade änka" vilket ger bilden av att den avlidna mannen är huvudrollen och att änkan finns i förhållande till sin avlidna man. Formuleringen beskriver änkan som passiv och ger intrycket av att änkan befinner sig i en mycket utsatt situation. Det finns fler tillfällen där personer inte namnges, men inga av dessa har en lika central roll i scenariot som änkan. "Handikapp" är dessutom en gammal term för funktionsnedsättning som ofta uppfattas som nedsättande.

4.7 Avtalsrätt

I avtalsrättsseminarierna (sju totalt) nämns sammanlagt sju kvinnligt kodade namn och sju namn som är manligt kodade. I fyra av uppgifterna används inga pronomen (seminarium 1, 5, 6 och 7). De tre direktörer som nämns är alla män (seminarium 2, 3 och 4). Dock finns det kvinnor på andra höga positioner, exempelvis säljchef och föreningsordförande (seminarium 3 och 4). Elva namn i seminarieuppgifterna är svenskklingande medan tre namn är icke-svensk-

klingande (seminarium 3). Det finns två par, båda är olikkönade (seminarium 2 och 4).

4.8 Kontraktsrätt

I kontraktsrättsseminarierna (elva totalt) nämns elva kvinnligt kodade namn och sju manligt kodade namn, samtliga är svenskklingande. Personerna beskrivs inte på något könsstereotypt sätt, till exempel finns det både kvinnliga och manliga VD:ar (seminarium 7 och 10). Det finns tre par, två är olikkönade (seminarium 4 och 7) och ett benämns bara som "makarna" (seminarium 5). Flera seminarieuppgifter handlar om personer som köper hus, vilket är en stor investering som förutsätter att exempelpersonen har en starkare socioekonomisk bakgrund. Däremot handlar flera seminarier om personer som bor i hyresrätt. Både fastighetsrätt och hyresrätt är avsnitt i kontraktsrätten vilket gör det naturligt att ta upp såväl fastighetsköp som hyresrätt.

4.9 Fordringsrätt

I fordringsrättsseminarierna (tre totalt) har tio personer kvinnligt kodade namn och fem personer har manligt kodade namn. tre av tio har namn som inte är svenskklingande. Personerna beskrivs inte särskilt ingående. Det finns två olika familjerelationer, dels en ensamstående mamma med tre barn (seminarium 2), dels en kvinna som tar hand hand om sin mor. Inga vuxna män finns med i någon familjerelation.

4.10 Arbetsrätt

I seminarierna (sju totalt) har 14 personer kvinnligt kodade namn och 18 personer manligt kodade namn. En person har ett könsneutralt namn och tre personer benämns endast vid efternamn och deras pronomen framgår inte. De två brandmän som nämns är manliga. Ett av seminarierna handlar bara om kvinnor. I två av seminarierna är VD:n en kvinna, varav den ena är VD för ett äldreboende och den andra ett antikvariat. Fördelningen av egenskaper, yrken och intressen mellan män och kvinnor i seminarieuppgifterna är generellt sett inte anmärkningsvärt stereotyp.

29 namn är svenskklingande och sju namn är det inte. Av dessa sju är endast tre personer väsentliga för seminarieuppgiften de förekommer i. En är en brandnamn vid namn Jari. De andra två, Hasan och Rashid, är med i uppgifterna på grund av sin etniska/religiösa bakgrund (seminarium 1). Seminariet handlar om diskriminering på grund av just etnisk tillhörighet/religion vilket innebär att deras bakgrund i det fallet är relevant. Det är däremot anmärkningsvärt att det endast är i detta sammanhang personer med icke-svenskklingande namn involveras i så hög grad, och det är illustrativt för en svenskhetnorm som återspeglas i seminarieuppgifterna.

4.11 Sammanfattning

Seminarieuppgifterna skiljer sig mycket åt, dels rättsområdena emellan men också uppgifterna emellan. När vi granskat uppgifterna har vi framför allt utgått från vilka namn personerna har. Ett namn säger egentligen inte något om personens könsidentitet, etnicitet eller funktionalitet. Vi är alltså medvetna om att namnen inte säger mycket, men eftersom vi inte har haft så mycket annat att utgå från har vi fått använda oss av det. Med tanke på kursinnehållet är det också i många uppgifter ovidkommande vad en person exempelvis har för hudfärg.

Vissa uppgifter använder inte pronomen eller namn, vissa beskriver de inblandade personerna på icke-stereotypa sätt medan andra uppgifter är väldigt könsstereotypa. Framför allt finner vi skadeståndsrättens seminarier särskilt könsstereotypa.

Endast olikkönade par förekommer, förutom de par som endast benämns "makarna" och vars samsamsättning därför är oklar. Det förekommer inga öppna transpersoner och väldigt få personer med funktionsnedsättning. Uppgifterna utgår från en binär könsuppfattning och innehåller i många fall könsstereotypa beskrivningar av personerna. I vissa uppgifter är personer med hög socioekonomisk ställning överrepresenterade. Detta kan förklaras av vilka rättsområden som terminen behandlar. Ex-

empelvis är VD:ar överrepresenterade men med tanke på att denna del av kursen handlar om företag som sluter avtal är det rimligt.

Under skadeståndsrätten förekommer inte ett enda namn som inte är svenskklingande. Bristen på icke svenskklingande namn är ett genomgående faktum i seminarieuppgifterna, oavsett rättsområde. När det förekommer personer som inte har svenskklingande namn har de oftast mindre viktiga roller. Att det är just i seminarieuppgiften om diskriminering som två personer med icke svenskklingande namn innehar störst roller tydliggör bristen i övriga seminarieuppgifter. Det är tydligt att de exempelpersonerna har syftet att illustrera just diskriminering. Detta visar på en svenskhetnorm inom seminarieuppgifterna som i stor utsträckning är okommenterad från institutionens håll.

Uppsala studentkår